

UPPLYSNING ELLER DEMAGOGI

Av överstelöjtnant B. FURTENBACH

REDAN titeln på överstelöjtnant Torsten Holms i år utgivna bok — »Värnplikten 150 år» — kommer en kritisk läsare att haja till. Det kräves nämligen ingen större historisk bildning för att känna till att värnplikten, lika med skyldigheten för den enskilde manlige medborgaren att i farans stund personligen delta i sitt lands försvar är lika gammal som statsbildningen själv. Bakom rubrik-sättningen anar man sålunda andra syften än objektiv upplysning och undrar, vilka dessa äro.

När man sedan börjar läsa förordet och redan i dess andra mening finner, att författaren kallar den franska värnplikten av år 1800 för »den nyskapade demokratins barn», blir man än mer betänksam. Demokrati har ju från äldsta tider funnits hos många folk, inte minst de nordiska, och pendelslagen mellan å ena sidan demokrati och å den andra olika former av fåvälde eller envälde äro allt för kända, för att man skall kunna acceptera Holms förenklade framställning. Åter frågar man sig, vart han vill nå med utgångspunkt från sådana förenklade och i stor utsträckning skeva utgångsvärden. Man behöver dock ej länge sväva i ovisshet härom, ty redan i slutet av förordet säger han, att syftemålet är att skapa en studie av värnpliktsfrågans utveckling, som kan ge impulser till fortsatta undersökningar av dess ställning i samband med att Förenta Nationerna kan komma att behandla nedrustningsfrågan.

Härmed är alltså bokens program klart och läsaren frågar sig nu bara, skeptiskt men med intresse, huru författaren med en så skev och ensidig inledande uppläggning skall kunna föra diskussionen vidare samt vilket värde studien skall få.

När man läst boken till slut, visa sig också alla ens värsta farhågor besannade, och den omständigheten, att så få kritiker hittills uppmärksammat dess brister, torde väl bero på att de av författaren framställda åsikterna på vissa håll så lätt kunna uppfattas som bekväma och populära. Redan den omständigheten, att han

B. Furtenbach

så ofta framhålles som auktoritet på hithörande förhållanden, gör dock en mera noggrann analys av det framlagda arbetet önskvärd, särskilt som man utan en sådan löper risken, att en hel del felslut m. m. sedan kunna komma att åberopas som auktoritativa uttalanden.

Vad man vid en sådan kritik av boken främst synes böra vända sig mot är:

1) att författaren vid studiet av värnplikten av i dag ej förmått följa med i de senaste årens utveckling på det militära området.

2) att han vid redogörelsen för förhållanden under äldre tider anlägger vissa subjektiva moraliska aspekter på frågorna i stället för att objektivt klarlägga det historiska skeendet. I stället för att bevisa sina teser framkastar han dessutom ofta demagogiska och insinuanta påståenden, vilka vid närmare granskning visa sig vila på mycket lös grund.

3) att han till slut ej vågar draga ut de fulla konsekvenserna av vad han förut sagt utan i en »västgötaklimax» i bokens slut plötsligt frångår det program han tidigare antydningssvis framkastat.

Vad beträffar det ovan först anförda påståendet om författarens bristande »modernitet», frapperas man av att han, som menar sig företräda en ny syn på tingen, är bunden av en passerad epoks föreställningsvärld. Visserligen talar han om att kriget blivit totalitärt och att det på ett helt annat sätt än förr griper in i hela nationens liv, men man har dock en stark känsla av att han ännu står kvar på 1920—30-talens ståndpunkt. Det är i masshären han ser roten till allt ont. Det är den säger han, som är orsaken till det totala kriget. Vad han ej inser eller ej vill inse är, att den moderna tekniken i samband med maktkampens överförande på det ideologiska planet skapat förutsättning för ett »totalt krig» även utan förefintligheten av en masshär. Nu som förr avser kriget närmast att tvinga motståndaren till underkastelse. Förr, när vägen härtill måste gå över hans land- eller sjögränser, gällde det att först nedkämpa hans stridskrafter. I och med första världskrigets »hungerblockad» mot centralmakterna uppnådde man ett nedbrytande av befolkningens motståndsvilja, innan stridskrafterna voro slagna. I det andra världskriget ökade tillkomsten av ett självständigt opererande bombflyg möjligheterna att över »fronten» träffa och slå ned motståndsviljan i hemorten, samtidigt med att denna hemortsbekämpning nedsatte prestationsför-

mågan och rörligheten hos motståndarens stridskrafter. Nu — efter tillkomsten av atombomben och andra fruktansvärda förstörelseredskap som exempelvis napalmbomben — har man fått möjligheter att bryta en fiendes motståndsvilja, även om han fortfarande skulle förfoga över en intakt massarmé. Samtidigt har begreppet »fronten» föråldrats, vilket redan andra världskriget utvisade. Där var det till skillnad mot i det första sällan fråga om långa stela sammanhängande fronter, som under årtal förblevo i det närmaste oförändrade. Numera går »fronten» rätt genom hemorten, vilket begrepp även det blivit föråldrat, sedan i krig ett helt land måste betraktas som krigsskådeplats. Att tala om att samhället kräver »att männen lider och dör vid fronten» har ringa tyngd sedan förhållandena blivit sådana, att enda skillnaden mellan stridande och icke stridande snart sagt är den, att de sistnämnda löpa större risker att dö utan möjlighet till självförsvar än de förra. Ändringen av krigets natur torde lättast kunna uttryckas så, att det är det primära objektet för krigföringen som blivit ett nytt. Förr utgjordes detta av motståndarens stridskrafter, nu slår man direkt på hemmabefolkningen. Sättet för krigföringen blir härigenom också olika mot förr. Då tarvades omfattande markoperationer för att nedkämpa fiendens stridskrafter, nu kan målet nås med skrämselfpropaganda, femte kolonnverksamhet, terroriserande luftkrigföring eller bekämpning från luften av motståndarens försörjning, inklusive kommunikationer, bakteriologisk, kemisk eller radioaktiv krigföring samt besättande av särskilt viktiga centra med luftburna trupper — allt krigföringsformer, som kunna genomföras utan att man har en masshär till förfogande. »Masshären» av i dag behöves däremot i det egna landet, där den i form av civilförsvarspiktiga har att söka förebygga och avhjälpa eller lindra de skador, som den fientliga hemortsbekämpningen vållar. Alla dessa krigföringsformer ställa sig mindre kostbara för den anfallande än invasion med markstridskrafter, varför man väl torde kunna förmoda, att sådan framgent ej kommer att tillgripas annat än i två fall; det ena för att nedkämpa och taga baser, från vilka hemortsbekämpning mot eget territorium utgår, och det andra för att slutgiltigt krossa en motståndare, som ej kunnat betvingas av egen fjärrbekämpning. Både för att kunna sätta in tillräcklig styrka i sådana invasioner och för att kunna motsätta sig dem är det alltfört nödvändigt att förfoga över tillräckliga markstridskrafter. Ett folkfattigt land med stor ytvidd som vårt torde av ren självbevaringsdrift aldrig kunna avsäga sig möjligheten att bygga upp starkast möjliga

markstridskrafter, vilka måste bli sådana, som kunna falla tillbaka på värnplikten som rekryteringsgrund. Särskilt är detta nödvändigt, så länge som våra politiker anse, att vi icke böra låta oss inträngas i ett kollektivt säkerhetssystem av sådan storleksordning, att det skrämmer varje presumtiv fredsstörare.

Även i andra avseenden synes författaren ha svårt att rätt inse den moderna teknikens inflytande. Hans tankebanor kretsas synbarligen kring »masshären», sådan denna var när dess absoluta huvuddel utgjordes av ett enhetsinfanteri, förstärkt med litet kul-sprutor och understött av artilleri och ett i sin första utveckling stående pansarvapen. På annat sätt kan man ej förstå hans påstående, att det »för varje expert på rustningsfrågor numera borde stå klart, att de verkliga potentialerna inte är de som räknas i fredsstyrkornas siffror, utan de som ligger i de värnpliktiga årskontingenternas storlek, tjänstgöringstider och antal, med andra ord i värnpliktslagarnas avfattning och tillämpning».

Detta kunde i viss mån äga giltighet förr, medan förhållandet numera är det, att tekniska och materiella faktorer ha ett minst lika stort inflytande som de personella. Truppernas vapenutrustning m. m. har blivit så omfattande och differentierad, att det tar längre tid att framställa erforderlig utrustning än att utbilda den trupp, som står till förfogande. Den snigelartade gången av Väst-Europas upprustning i dag är ett bevis för riktigheten av detta påstående. Ett annat är vår egen upprustning åren 1939—1945. Medan vi under dessa år förutom den till ett år förlängda ordinarie värnpliktsutbildningen även genomförde efterutbildning av över 100 000 man, som »tack vare» kategoriklyvningen tidigare endast gjort handräckningstjänst, kvarstodo ännu sistnämnda år betänkliga brister i vår vapenutrustning, ammunitionsutrustningen ej att förglömma. Och dock arbetade inte endast vår ordinarie krigsindustri för fullt med Bofors med dess höga produktionskapacitet i spetsen, utan inköptes även mängder av materiel från Tyskland, Schweiz, Holland, USA, Italien, Tjeckoslovakiet och England. Denna hårda läxa lärdes dock väl av statsmakterna, så att all materiel lades i förråd för kommande behov, och det är tack vare detta förhållande som vi idag ha en av de starkaste försvarsmakterna väster om järnridån, i praktiken faktiskt starkare än Frankrikes, som nu har en värnpliktskontingent i fred på omkring 250 000 man.

Även författarens »historieskrivning» synes behäftad med allvarliga brister. Rent generellt kan man som redan anförts framhålla,

att han ser allt med nutidens ögon och träffar sina bedömanden ur nutida moraliska aspekter i stället för att objektivt följa utvecklingen led för led. Många av de fel han härvid begår kunna för en läsare synas rätt oväsentliga för huvudfrågans bedömande och äro det också. Att de här dock upptagas till behandling, beror endast på att det ansetts önskvärt att påvisa halten av arbetet. Man får ej komma med så många skeva påståenden som här och fortfarande anses vara en objektiv auktoritet.

Redan i bokens början — i kapitlet om värnpliktsformer före franska revolutionen — finner man en rad egendomliga påståenden. För att kunna fasthålla vid den redan fastslagna tesen, att värnplikten är ett barn av franska revolutionen, söker författaren sålunda hela tiden leda i bevis, att exempelvis den gamla svenska värnpliktsformen lantvärnet och den härur framsprungna utskrivningen endast kunna »kallas värnplikt om man så vill» och att det i varje fall ej var tal om en personlig värnplikt utan om en menighetens. Vidare säges, att lantvärnet icke var underkastat någon övningskyldighet »och knappast ägde någon organisation». Att höra allt detta av den, som i »Från allmogeuppåd till folkhär (Torsten Holm, Uppsala 1943) skrivit följande, är anmärkningsvärt: »Händelseförloppen under fälttågen (anm. — under Engelbrekt, Karl Knutson och Sturarna) utvisa, att det icke är fråga om löst sammanrafsade skaror utan organiserade förband ...» (sid. 7) och på tal om 1545 års krigsartiklar: »Knektehållet var en av de rekryteringsformer, varmed den kommande tidens behov av infanteri skulle fyllas; viktigare blev dock en annan som mera direkt byggde på uppådet, nämligen utskrivningen eller värnplikten» (sid. 8).

Att lantvärnet ej hade någon av statsmakterna anbefalld utbildning i fred under en tid, när varje vapenför man enskilt lärde sig hantera den tidens enkla vapen, och att värnplikten då ej var personlig på samma sätt som nu, saknar i detta sammanhang relevans. Förutsättning härför vanns f. ö. först under senare delen av 1600-talet, i och med att alla människor började kyrkobokföras. Icke heller det förhållandet, att stundom endast var sjätte, var åttonde eller var tionde man uttogs säger, att värnplikten ej var personlig. Man bör nämligen beakta, att då liksom nu det civila livet måste fortsätta, även om landet var i krig. I våra dagar sker detta genom att åt erforderligt antal värnpliktiga beviljas uppskov. På den tiden med dess renodlade agrarsamhälle och ensartade förband, ordnades det hela enklare genom att man endast fastställde, huru många som skulle uppådas. I ett mycket viktigt avseende

var dock redan den tidens värnplikt klart personlig, i det att lagarna stadgade straff för den, som undandrog sig och icke åttlydde kallelsen.

När Holm sedan övergår att beskriva indelningsverkets tid, gör han sig också skyldig till överord och missvisande förenklingar. Han bortser sålunda helt från att det vid sidan av den indelta armén fortfarande fanns på värnpliktens grund rekryterat lantvärn i gräns- och kustprovinserna, vilket hade en fast organisation med viss stipulerad fredsutbildning och egen redan i fred förordnad befälskader.

En kort parentes om ett sådant allmogeförband må här tillåtas. Skildringen är hämtad ur prosten Erland von Hofstens »Beskrifning öfwer Wermeland» och lyder:

»Wid thessa år lät samma stora konung (Karl XI) sig i nåder behaga en förordning giöra för then delen af Wermeland, som vid Carlstad begynner och sig till gräntzen sträcker at gemene allogen skall vissa dagar om året stå under krigsöfningar. — Thetta skier nu årligen på the dagar, som till thenna krigzöfningen ut-satta äro, då man ser huru bonden och bonddrängen artigt nu (thet han tillförne eij kunde) kan gå i led, wända till höger och wenster, uphöja och fälla gewär, skylra och marschera moot och med, öpna och sluta leder, träffa med kulan mitt i ringen, nu stå, nu gå, nu swinga, med dylika flera öfningsreglor, som på fältet brukeliga äro, them hafwer nu gemene man sig bekant, thet afhörer han, thet förstår han, at man nu om thetta folcket kan säga, som fordom sades om hela Swea Rike: så många inbyggjare, så många krigzmän, nu äfwen så många bönder, så många soldater.»

År 1713 omfattade det i Sverige organiserade lantvärdnet, nu benämnt landmilis, 133 200 man (Th. Wijkander, Översikt af Svenska krigsförfattningens utveckling). Sammanlagt med den indelta armén och flottans bemanning gav detta en minst dubbelt så stor procentsiffra på antal krigsmän i förhållande till landets befolkning som den på 4 %, vilken fransmännen uppnådde med sin allmänna värnplikt — enligt författaren världens första — år 1795. Förresten hade vi här i landet nått över den siffran eller till 4,5 % redan på Erik XIV:s tid (Från allmogeuppåd till folkhär — Torsten Holm år 1943). Vidare låter sig författaren av sin faiblesse för den värvade hären förledas till det påståendet, att vår indelta här ej missbrukades annat än under ett par »episoder, då folket släppte från sig makten till enväldiga kungar». Bortsett från att Karl XII:s nästan 20 år långa och hårda kamp för vårt stormakts-

välades bestånd, huru den i övrigt än må bedömas, likväl ej lär kunna kallas för en *episod* i vår historia, kan man nog snarare säga, att de mest frapperande exemplen på missbruk av den indelta hären äro att finna under de tider, då konungamakten var en nullitet och rikets enväldige allom bjudande ständer — representerande folket självt — hade den oinskränkta makten i landet (Ryska kriget 1743—45 och Pommerska kriget 1757—1762).

Det var emellertid icke endast hos oss som värnpliktsförband funnos under 1700-talet — senaste exemplet lantvärn bl. a. i Dalarna och Värmland år 1788 — utan även flerstädes ute i Europa och sist men icke minst i Nord-Amerika, som åren närmast före franska revolutionen genomförde hela sitt befrielsekrig mot engelsmännen med hjälp endast av sådan milis. Har manne ej det amerikanska exemplet påverkat de franska organisatorerna av »levée en masse»? I övrigt fanns det ju en del beröringspunkter mellan amerikanernas frigörelse och den franska revolutionen.

När man betänker alla dessa förhållanden, som borde vara och väl sannolikt äro avsevärt mer välbekanta för en krigshistoriker av överstelöjtnant Holms kapacitet än för de flesta av hans läsare, tycker man, att det hade varit enklare för honom och ärligare att lägga upp resonemanget så, att *värnplikt*, d. v. s. skyldighet för den enskilde att i krig deltaga i det egna landets försvar alltid har funnits, om ock under de värvade härarnas epok endast som en ultima ratio, samt att länder fattiga på folk och pengar även på den tiden måste kräva en större personlig insats av den enskilde medborgaren än som behövdes i England och det kontinentala tätbebyggda Mellan-Europa.

Det nya var, att värnplikten övergick till att i regel bli rekryteringsform för huvuddelen av den *stående hären*, och detta är märkligt nog.

Om författarens rappa och intressanta skildring av den franska värnplikten under Carnot och Napoleon är icke mycket att säga. Ett par citat av uttalanden, som kommit med litet mer i skymundan, må dock tillåtas, då de närmast tala för åsikter av helt annat slag än de författaren i annat sammanhang gör sig till tolk för. Det första lyder »Ingen fältherrekonst räcker, om truperna inte finns i tillräcklig mängd». Det andra framhåller på tal om Napoleons problem under de »100 dagarna», att »tjugo års utveckling i masshärens och det stora europeiska krigets tecken för alltid hade detroniserat den lilla veteranhären».

Intressant är också att konstatera, hurusom inte ens den av revo-

lutionär yra och patriotism framsprungna entusiasmer, som »la grande révolution» uppväckt hos det lättroliga franska folket, lyckades åstadkomma tillräckligt psykologiskt underlag för upprättande av en nog talrik här på frivillighetens grund. Man måste slutligen gripa till tvång och utnyttja *värnplikten*.

I nästa del följer så en skildring av värnpliktssystemets seger och fullbordan under 1800- och 1900-talen, närmast i Tyskland och Frankrike. Här börjar författaren först med att konstatera, att värnplikten — eller konskriptionen — sådan som Napoleon utvecklat den måste slopas, vilket ju är ett i högsta grad förståeligt resultat av den krigströtthet, som måste ha bemäktigat sig det franska folket efter de onödiga blodsoffren under Napoleonkrigen. Sedan säger han också helt kort, att det icke längre fanns konjunkturer för värvning på det gamla sättet, varför en modifierad konskription måste tillgripas. Här hade en djupare undersökning varit på sin plats och icke endast ett kort konstaterande, varav man icke känner sig övertygad. I England kunde ju härorganisationen under ytterligare 100 år upprätthållas med värvningen som huvudsaklig rekryteringsgrund! Den primära orsaken till fransmännens val 1824 var väl, att en armé av den storleksordning, som man numera ansåg erforderlig i detta land, ej kunde värvas inom ramen för landets ekonomiska bärkraft? Hade landet blott haft pengar nog, hade det säkerligen också fått tillräckligt många rekryter, även om antalet »färgade förband» blivit större, än det nu blev. Författaren häniger sig kort sagt åt ett känslotänkande och kort spekulerande i vissa psykologiska faktorer, sedda med den nutida fredsvännens ögon, i stället för att söka klarlägga de ekonomiska och andra fakta, som i början av 1800-talet voro de främsta villkoren för allt som kostade pengar. Sett mot denna bakgrund har också författarens påstående, att »på de värvade härarnas tid spelade inte landets och befolkningens storlek samma avgörande roll på försvarsförmågan som i värnpliktens», en mycket relativ giltighet. Det var nämligen landets ekonomiska bärkraft i förhållande till det antal soldater och sjömän man ansåg sig behöva, som var det primära. De värnpliktiga voro mycket billigare i underhåll per man och dag än värvade. För samma kostnader fick man alltså en avsevärt större värnpliktshär än värvad här. Att få framställt ett verkligt relationstal i detta hänseende hade varit avsevärt mer givande än att endast få del av författarens subjektiva syn på frågans moraliska aspekter.

Ett likartat, löst utkastat, påstående är följande passus: »Herrbeväringar voro sällsynta i lägren, men det berodde kanske mest på att de flesta gick till universitetet eller — om de voro adelsmän — till officersskolan.» Här finnas tre frågor, som man skulle velat få besvarade i stället för att få sig ett allmänt tendentiöst talesätt till livs. Den första är huru stort antalet »herrbeväringar» var då jämfört med nu. Berodde ej det mindre antalet förr i första hand på att sammanlagda antalet studenter i hela landet på denna tid endast var c:a 750 per år motsvarande 1,7 % av värnpliktsårsklassen mot att antalet nu är uppe i omkring 3 800 eller omkring 10 %? Den andra är lätt att besvara på rak arm: officersskolan då tog bara omkring 80 man per år och härav voro cirka 30 % adliga. Den tredje skulle ta litet mera tid att undersöka och medhinnas därför ej här, nämligen om det fanns en avsevärt olika proportion mellan adel och ofrälse vid universitetet och vid krigsskolan. Även om det är sannolikt, att så var förhållandet på en tid, då faderns yrke gick i arv mer än nu, kan man dock konstatera, att den absoluta huvuddelen av adelns manliga ungdom redan på den tid det här rör sig om — senare delen av 1800-talet (förr fanns nämligen ej uttrycket »Herrbeväring») — måste ha ägnat sig åt andra yrken än officersyrket, som ej absorberade mer än 20—25 adelsmän om året.

Insmuget bland allsköns dylik löslighet återfinnes dock ett och annat påstående, som man önskar måtte fastna lika starkt i läsarens minne som de ovan anförda, och som förtjänar att begrundas även inom de mest blåögda optimisternas krets. Ett sådant är det, när förf. på tal om att en del nedrustningsvänner ansågo Sveriges härordning av år 1925 som en lämplig universell förebild, säger: »Det blev tyvärr inte så, och det kan kategoriskt påstås, att en småstat i detta avseende aldrig blir något rättesnöre för stormakter.»

Tråkigt nog dominera dock de impulsiva, känslomässiga påståendena. Ett typiskt sådant är författarens sats, att »den danska socialdemokratin var ärligare än den svenska», då den »sade ifrån att det inte var värt att Danmark sökte försvara sig». Att på detta sätt parallellställa de svenska och de danska försvarsproblemen innebär en häpnadsväckande förenkling av problemställningen. Sverige måste redan på grund av sitt insulära läge och sin stora utsträckning, vilka två faktorer tillsammans göra ett totalbesättande av landet till en affär av helt annan storleksordning än en ockupation av Danmark, anses ha en avsevärt större motstånds-

kraft än detta land. När härtill kommer, att Sverige vid den tidpunkt, då danskarna och vissa svenskar hängåvo sig åt »vad kan det nytte»-inställningen, hade dubbelt så mycket folk som Danmark, flerfaldigt starkare krigs- och annan industri samt rent militära utgångsvärden i fråga om personal, materiel, krigsfartyg och befästningar av helt annan storleksordning, måste man nog konstatera, att de svenska socialdemokrater, som insågo detta och handlade därefter, ej hade sämre sinne för realiteter än sina danska kamrater.

I kapitlet »Värnplikten inför Nationernas förbund» söker författaren klarlägga, huru det kom sig, att man under 1920- och 30-talens nedrustningsdiskussioner inom N. F. ej kom att föreslå ett totalt slopande av värnpliktssystemet. Orsakerna härtill synes han fördela relativt rättvist, men när han sedan söker utreda, varför alla nedrustningssträvanden slutligen kommo till korta, blir »historieskrivningen» åter ensidig och subjektiv, i det att han frejdigt skjuter all skuld på Tyskland och alldeles bortser från en så viktig faktor som bolsjevismens hot om en världsrevolution stödd på Sovjetunionens bajonetter. Han går till och med så långt att han säger, att »ännu på 1920-talet ingen maktfaktor uppstått, som kunde hota med krig». Det synes i detta fall tillräckligt med att erinra om Sovjetunionens krig mot Polen 1920, ett krig åt vars efterverkningar i form av psykologisk påverkan på Polens ledande statsmän, framför allt marskalk Pilsudski, även av andra historiker synes ha ägnats allt för litet intresse vid bedömandet av den kommande utvecklingen.

Nästa kapitel, »Det hundraåriga motståndet», är ett av de intressantaste men även ett av de mest tendentiösa. Författaren börjar här med att säga, att »så länge värnplikten funnits, har den mött motstånd hos folken». Ja, ett sådant motstånd har funnits och det i mycket stor utsträckning. Man måste emellertid i rättvisans namn konstatera, att individens motstånd mot statens krav ej enbart rört värnplikten. Det har fastmer gällt *allt* statens intrång i den enskildes liv. Denne värjer sig mot allt tvång och underordnande under en myndighet. Påståendet, att värnplikten är det enda onus som ställer krav på medborgarens liv, gäller icke längre i våra dagar med deras hemortsbekämpning och stora förlustsiffror bland civilförsvarsfolk och rena nonkombattanter. Redan det förhållandet, att man är medborgare i en stat i krig, medför numera, att man ej har någon möjlighet att själv välja en skyddad ställning utanför händelsernas ram.

Avsnittet »Yrkesmilitären och värnplikten» fäster sig mest i läsarens minne på grund av alla de mer eller mindre insinuanta påståenden, som framkastas om yrkesmilitärernas, enkannerligen officerskårernas och främst generalernas, inverkan på värnpliktens utveckling. Skulle man taga författaren på fullt allvar, måste man nog säga, att politikerna och folkrepresentationerna — de som ha ansvaret för och inför folket — haft fasligt litet att säga till om. Att militärerna önska uppbygga ett så starkt och gott försvar som möjligt, betraktar han närmast som ett utslag av en ond och människofientlig vilja. Ett par citat må räcka för att visa hans inställning. »Dessutom skulle det visa sig att *militären*, sedan den väl fått blodad tand, inte längre ville nöja sig med bara en del av soldatämnen i den stora reservoar som värnplikten öppnat»; och vidare: »Vad som inträffat 2 000 år senare är att *militären*¹ förmått folken binda sina söner vid en härplikt, mer ohämmad än något tidigare erövrarfolks». Nog måste väl en tänkande läsare reagera inför sådana överord avsedda att knipa publikens applåder och säga sig, att det väl knappast kan vara för militärernas eget höga nöjes skull, som allt detta skett.

I avsnittet om »De värnpliktiga och värnplikten» förutsätter författaren, att ett och samma förenklade »beteendemönster» återfinnes hos alla värnpliktiga, och att detta innebär

- 1) att de inte vilja bli uppryckta ur sin fredliga miljö och instoppade i ett led;
- 2) att de känna än högre motvilja mot att med detta led föras ut i krig; och
- 3) att denna motvilja blir störst, om de skola föras utom det egna landet.

Att detta helt stämmer beträffande den absoluta huvuddelen av värnpliktiga, som uppfötts i den del av världen, där demokrati och människovärde hållas högt, må vara sant, men att generalisera så, att det skulle gälla alla värnpliktiga är farligt. Först och främst har författaren här glömt, att alla folk ej stå på samma ekonomiska och etiska nivå. Ty, i vissa länder, där befolkningens huvuddel har mycket låg levnadsstandard medan försvarsmakten intar en privilegierad undantagsställning, blir militärtjänsten i fred ett välkommet avbrott i den enskildes fattiga, monotona vardagsliv. Härtill kommer en olikhet i kynne, som för nedskrivaren av dessa rader en gång framträdde i särskilt skarp relief. Det

¹ Kursiveringarna gjorda här.